

LA LENGUA CATALANA A MALLORCA. ELS ESCRITS (SOCIO)LINGÜÍSTICS PUBLICATS A LA REVISTA LLUC (1968-1999)

ROSA M. CALAFAT VILA
Universitat de les Illes Balears
rosa.calafat@uib.cat
ORCID: 0000-0003-1212-0141

RESUM

La revista *Lluc* a partir de la segona meitat del segle XX es convertiria en una plataforma de caràcter cultural, atenta i crítica als esdeveniments sociolingüístics de la Mallorca d'aquell temps. El període d'estudi que abordam comprèn des del gener de 1968, data d'inici d'una nova etapa amb el terme Països Catalans entre les seves pàgines, fins al 1999. La ideologia de la publicació se centraria en la socialització d'actituds lingüístiques positives al voltant de la llengua i la cultura catalanes, amb un relat favorable a la funció discriminant del català. Aquest estudi analitza des de la disciplina de la Sociolingüística els discursos presents en els articles d'opinió de les firmes més destacades de la intel·lectualitat i, fonamentalment, en els editorials que al voltant de les funcions lingüístiques de la societat i de les funcions socials de la llengua catalana a les illes constitueixen els continguts de *Lluc*. L'estudi es divideix en dos blocs referents a les opinions a l'entorn de l'estatus de la llengua, la seva vehiculació en els àmbits de l'ensenyament, els mitjans de comunicació i l'Església; i sobre el corpus, la variació geolectal aplicada a la norma referencial, seguint el mestratge de Francesc de B. Moll.

PARAULES CLAU: revista *Lluc*, Mallorca segle XX, context sociolingüístic i llengua catalana, ideologies lingüístiques, actituds lingüístiques, l'estàndard i la variació geolectal.

CATALAN LANGUAGE IN MAJORCA. THE SOCIOLINGUISTIC WRITINGS PUBLISHED IN LLUC MAGAZINE (1968-1999)

ABSTRACT

From the second half of the 20th century onwards, *Lluc* magazine became a reflective, critical and cultural platform on sociolinguistics in Majorca. The period of study covered here runs from January 1968 —the start date for a new period using the term *Països Catalans*— to 1999. The publication's ideology focuses on the socialisation of positive language attitudes to Catalan language and culture, with a favourable narrative concerning the differential function of Catalan. This article adopts a sociolinguistic approach in analysing the discourses in the opinion articles by prominent intellectuals and, fundamentally, the editorials in *Lluc*, based around the linguistic functions of society and the social functions of Catalan in the Balearic Islands. The study is divided into two parts: one, on the opinions regarding the status of the language and its presence in the field of education, mass media and the Church; and the other, regarding corpus and diatopic variation applied to the standard, in accordance with the teachings of *Francesc de B. Moll*.

KEYWORDS: *Lluc* magazine, 20th-century Majorca, sociolinguistic context and Catalan, language ideologies, language attitudes, standard and diatopic variation.

1. INTRODUCCIÓ I MARC TEÒRIC¹

La revista *Lluc* naixia com a butlletí religiós i predominantment en castellà el 1921 de la mà dels Missioners dels Sagrats Cors, ordre que s'ha ocupat històricament de l'emblemàtic Santuari de Lluc a Mallorca. En plena dictadura franquista, la revista publicava poemes i altres escrits en català. Era el gener de 1968 quan iniciava una nova trajectòria per donar cabuda a l'espai lingüístic català, especialment a tot el que succeïa a Barcelona en tant que capital sociocultural. Fou aleshores quan començà a editar-se íntegrament en català, amb la mirada posada en l'homòloga *Serra d'Or*, lligada al Monestir de Montserrat (Rosselló 2007: 251). Paral·lelament, *Lluc* limitava la temàtica religiosa, predominant fins llavors, a la secció «Església nostra».

La revista s'ha distingit per ser una publicació de caràcter cultural en sentit ampli, amb una difusió limitada, en què s'han tractat temes de les arts i de les lletres, així com qüestions polítiques i socials (Serra 2003: 34). A partir de l'any 1987, *Lluc* hauria de compartir espai amb la revista informativa i cultural *El Mirall*, editada per l'Obra Cultural Balear (OCB). Totes dues es convertirien en instruments mediàtics de difusió del pensament de la intel·lectualitat mallorquina, cosa que les faria matèria de referència obligada per a l'estudi de les funcions lingüístiques de la societat illenca —i mallorquina especialment— i de les funcions socials de la llengua catalana (Aracil 1965, Marí 2016: 221), en un període en què aquest idioma iniciava el procés cap a la seva recuperació funcional (Bibiloni 1988: 69-78) amb la intenció de consolidar tants àmbits d'ús com els textos legals, llur interpretació i les circumstàncies sociolingüístiques permetessin (Marí 1987).

La trajectòria de *Lluc* fins a dia d'avui es reconeix per ser un mitjà de difusió de la ideologia al servei del marc mental o representació simbòlica catalana (Nicolás 1998, Gifreu 2018: 89), amb un discurs favorable a la funció discriminant del català dins la comunitat lingüística:²

L'espai cultural català ha tengut prou iniciatives de mallorquins, moltes de les quals s'han desenvolupat a Mallorca. La història cultural i la història social en general, així com la història política, han de tenir ben present aquestes. (Serra 2003: 33)

Així, a l'etapa que inaugura el gener-febrer de 2004 (núm. 837), l'editorial, signat pel pare Gabriel Seguí en representació de tota la comunitat religiosa, es

¹ Aquest article ha estat possible gràcies al projecte de recerca FFI2016-80191-P (AEI/FEDER, UE), finançat pel Ministerio de Economía y Competitividad, i pel Grup de Recerca en Història de la Llengua Catalana de l'Època Contemporània (2017 SGR 1696), reconegut i finançat per L'AGAUR de la Secretaria d'Universitats i Recerca de la Generalitat de Catalunya. A més, aquest treball ha estat cofinançat parcialment per la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, a través de la Direcció General de Política Universitària i Recerca, amb fons de la Llei de l'Impost sobre l'estada turística ITS 2017-006 (PRD2018/03).

² Segons Fishman (1979: 54), «comunitat lingüística» és aquella en què els membres participen almenys d'una varietat lingüística i de normes per al seu ús adequat.

refermava (Rosselló 2007: 252) en el seu compromís cap a un projecte de país i cap a la seva llengua i la cultura:

Aquesta nova etapa de la revista *Lluc* s'obre amb la plena garantia de continuar essent un referent per a la construcció d'un projecte de país, que inclou des de la defensa i la promoció de la llengua a la protecció de la natura, des d'una perspectiva integradora de totes les ideologies polítiques i socials amb les soles condicions de la defensa de la unitat de la llengua i de la capacitat de diàleg. (Editorial, núm. 837, 2)

IMATGE 1. Portada, març 1976 (núm. 657)

El marc teòric al qual respon aquest estudi és el que ens proporciona la disciplina de la Sociolingüística amb els seus tres pols (Boix i Vila 1998: 14): el social (ens ocupam dels articles que es refereixen específicament a la planificació de l'ús de la llengua catalana); el lingüístic, (seleccionam aquells articles que tracten de la forma); i el psicològic i ideològic. Emplenem aquest tercer pol amb l'estudi discursiu dels editorials de la revista. Aquestes produccions textuais elaborades des de la perifèria catalana no han estat sovint el centre d'atenció dels estudiosos, a pesar de la seva contribució al pensament historiogràfic català.

Els textos seleccionats provenen del buidatge fet a partir dels índexs dels números publicats entre 1968 i 1999. S'han classificat els articles en dos grans blocs: els que tracten de la planificació social de la llengua i els que es refereixen a la forma lingüística (Haugen 1983: 275). Se citen i es reproduïxen aquells escrits que o bé per la transcendència de l'autor o bé per la rellevància del que s'hi tracta es constitueixen en veritables exponents discursius d'aquest mitjà.

1.1. Les etapes de la revista *Lluc* al segle xx

Des de la seva fundació el 1921 fins al 1961, la publicació *Lluch. Revista Mensual Il·lustrada* reservava l'ús del català a la secció titulada «Mallorquina», que es nodria de poemes, treballs històrics i temes humorístics extrets del setmanal satíricocostumista en català *La Ignorància*, 1879-1883 (Gelabert i Motilla 2014: 122).

En el període de 1962 a 1967, la revista expressaria la necessitat de fer del català la seva llengua vehicular. El 1962, per iniciativa del filòleg menorquí Francesc de B. Moll, es fundava a Palma l'obra Cultural Balear, institució cívica i

cultural al servei de la llengua i la cultura catalanes. El 1961 s'havia constituït a Barcelona Òmnium Cultural amb aquest mateix propòsit. En aquest context, el gener de 1963 (núm. 503), *Lluc* sortia íntegrament en català per a ser «exponent de la vida puixant de la Mallorca autèntica amb tot el bo i millor del nostre esser religiós i cultural» (Editorial, núm. 503, 2). Emperò, per la pressió del bisbe Jesús Enciso Viana, el número doble de juliol-agost (núm. 509-510) hagué de tornar a ser en català i castellà. En aquest període la revista normalitzava la seva capçalera; d'aquesta manera, *Lluch* passava a dir-se *Lluc*. Aquest canvi coincidia amb el mestratge que Moll exercia sobre la societat amb la seva activitat d'articulista.³ El 4 de gener de 1963, el filòleg menorquí escrivia a *El Correo Catalán* l'article «¿Por qué se escribe *Lluc* en vez de *Lluch*?» (Calafat i Casals 2020: 36).

El gener de 1968 *Lluc* sortia definitivament en català. Aquesta nova etapa es distingiria per una reorientació definitiva cap als temes socials i culturals amb una mirada crítica. A partir de 1971 la revista fou patrocinada per l'OCB. En aquest període els números no presentaven una unitat sinó que arreglegaven treballs de diverses temàtiques i àmbits (Seguí 2002: 6).

Entre 1974 i 1986, la publicació s'especialitzava en els monogràfics la narrativa dels quals girava a l'entorn dels valors culturals de la comunitat lingüística catalana.

IMATGE 2. Portada, setembre 1974 (núm. 640)

L'any 1987, *Lluc* trencava el conveni amb l'OCB i la congregació religiosa recobrava l'edició de la publicació. L'editorial de l'exemplar doble de gener-febrer de 1987 (núm. 736) feia esment d'aquesta nova etapa, que hauria de durar fins a principis del segle XXI. La revista hi reiterava la seva adscripció ideològica:

³ Als anys seixanta, Francesc de B. Moll iniciava una intensa col·laboració amb Barcelona, alhora que es consolidava com a articulista. Publicaria al diari *Última Hora* (1967) i a *Lluc*, entre d'altres mitjans (Miralles 2005: 65).

Fidelitat. Aquesta és la paraula amb què la revista *Lluc* inicia una nova etapa, amb plena concordància (sic) amb l'anterior, de fidelitat constant a la cultura i a la llengua del nostre poble. (Editorial, núm. 736, 2)

1.2. Apunt del context sociolingüístic (1968-1999)

A la Mallorca dels anys setanta, les reivindicacions a favor del català se centraven fonamentalment en l'àmbit de l'ensenyament (Melià 1992: 52). El 1978 s'aprovava la Constitució espanyola, el redactat de la qual atorgava la supremacia al castellà, amb les conseqüents limitacions per a l'estandardització del català (Aracil 1982).

El primer de març de 1983, per la via de l'article 143, s'aprovava l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears⁴ amb el vot en contra d'Aliança Popular, partit que aquell mateix any guanyava les eleccions amb Gabriel Cañellas al capdavant (Sastre 2003). L'Estatut nomenava la Universitat de les Illes Balears òrgan consultiu en matèria lingüística. El 1986 es promulgava la Llei de Normalització Lingüística de les Illes Balears.⁵ Aquell mateix any, se celebrava el II Congrés Internacional de la Llengua Catalana, que faria balanç de les polítiques lingüístiques (Marí 2011: 85).

El 1995 es creava la Direcció General de Política Lingüística a les Illes.⁶ El gener-febrer de 1994 (núm. 774), la revista *Lluc* havia dedicat un monogràfic a l'anàlisi sociolingüística del català a Palma, amb firmes com les d'Aina Moll («Palma i la normalització lingüística») o Isidor Marí («Palma: la política lingüística d'una capital»). Catalunya havia instaurat l'esmentada direcció general el 1980 amb Aina Moll al capdavant, que s'hi va estar fins al 1988. A propòsit del seu nomenament, la nova directora general escrivia a la revista, el juliol-agost de 1981 (núm. 698), l'article titulat «La política lingüística de la Generalitat de Catalunya». Hi explicava els motius de la creació de l'ens, la seva estructura i els objectius de planificació del corpus i de l'estatus de la llengua catalana que la direcció hauria d'assolir. Acabava l'escrit amb fites d'extensió de l'ús de l'idioma:

Hi ha moltes altres tasques —iniciades o en estat de projecte molt avançat— de les quals m'agradaria parlar-vos (per exemple, doblatge de pel·lícules, divulgació de la problemàtica lingüística catalana fora de Catalunya...). Comprenc, però, que he abusat ja massa de la vostra paciència, i ho deixaré per a una altra ocasió. (Moll 1981: 11)

⁴ L'Estatut d'Autonomia de Catalunya s'havia aprovat el 1979 i el del País Valencià el 1982.

⁵ La Llei de Normalització Lingüística de Catalunya havia estat aprovada el 1983. Aquell mateix any s'aprovava la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià. A la dècada dels vuitanta es creaven TV3, el 1983; i Canal 9, el 1989. La televisió autonòmica balear, IB3, no es crearia fins al 2004.

⁶ Al llarg d'aquests anys d'espera, l'Obra Cultura Balear havia assumit algunes de les tasques pròpies d'una direcció general de política lingüística. Aquesta entitat el 1981 feia públics els *Criteris bàsics per a la normalització de la llengua catalana a les Illes Balears*.

2. LES FUNCIONS SOCIALS DE LA LLENGUA CATALANA

La revista *Lluc* socialitzaria, explícitament en els editorials, la ideologia constituïda per opinions i actituds positives al voltant de la màxima funcionalitat per a la llengua catalana: vehiculació de l'ús de l'idioma i de la norma lingüística amb valor simbòlic i discriminant (Ninyoles 1971: 63). El discurs editorial incidia en la difusió d'uns continguts de cohesió grupal, com el nom de la llengua, el relat històric o les actituds lingüístiques (Mollà i Viana 1989: 21-24, Van Dijk 2003).

2.1. Els recursos simbòlics de cohesió grupal a la revista *Lluc*

Els mitjans de comunicació, difusors d'ideologia, s'esforcen a transmetre una visió del món (Tournier 2002: 292). És en aquest sentit que *Lluc* —en tant que capital simbòlic amb capacitat per conformar les opinions d'algú altre (Boix i Vila 1998: 141)— actuaria de recurs per a estendre les ideologies de lleialtat lingüística⁷ a l'entorn de la cultura catalana.

Al llarg de la seva trajectòria, la revista s'adheria a un marc mental cognitiu que entrava en conflicte amb les ideologies de deslleialtat lingüística. L'exemplar de setembre de 1977 (núm. 673), que incloïa les firmes d'alguns professors del departament de Pedagogia de la Universitat de les Illes Balears⁸ en el monogràfic «Comunicació i societat», dedicava l'editorial a denunciar les actituds de descohesió que els grups socials amb més pes referencial —govern, lleis i discursos polítics— exercien sobre «el poble», terme que la revista identificava amb el de «comunitat lingüística catalana»:

Amb freqüència, ens referim al problema dels mitjans de comunicació, perquè pressentim el perill que, manipulats com estam, i en mans de la classe en el poder, són utilitzats en contra de la voluntat del poble. [...] I és per això, que postulam, avui, des d'aquestes pàgines, per una comunicació crítica. Perquè sabem que tota comunicació massiva —i la propaganda política durant les passades eleccions n'és una mostra ben clara— esborra la personalitat del poble i ens aboca cap a una condició d'inferioritat. (Editorial, núm. 673, 2)

Els mitjans de comunicació constitueixen nexes de transaccions internes entre els membres d'una comunitat. Aquests tractes repercuteixen positivament en l'estabilitat grupal.⁹ En aquesta línia ideològica, *Lluc* pretenia —encara que el seu abast de difusió fos limitat— actuar de xarxa de comunicació entre els catalanoparlants. Les seves pàgines s'ocupaven de fer conèixer la cultura catalana

⁷ Weinreich (1996: 221-222) definia la lleialtat lingüística com «l'estat mental en què la llengua (com la mentalitat), en tant que ens intangible, i en contrast amb altres llengües, assumeix una posició elevada en una escala de valors, posició que necessita ser defensada».

⁸ A tall d'exemple, el professor de Pedagogia de la UIB Jaume Sureda hi col·laborava amb l'article «Publicitat i ideologia», pàgines 8-10 de l'esmentat número.

⁹ Marbà (1987) parla dels mecanismes que marquen els límits d'un grup. Per a aquesta autora, la llengua en seria un. La inclusió en el conjunt restaria condicionat a l'aprenentatge de l'idioma.

de les illes i a les illes. En serien alguns exemples el poeta Marià Villangómez, parlant del primer número de la revista *Eivissa* i la seva tasca de normativització toponímica (març 1973, núm. 624); les col·laboracions del novel·lista Llorenç Villalonga (febrer 1973, núm. 623, juliol-agost 1973 núm. 628); els escrits del lingüista Francesc de B. Moll (març-abril de 1980, núm. 696); o els anuncis de les novetats editorials a la secció «Llibres rebuts», que el febrer de 1973 (núm. 623) informava de títols de Joan Fuster i Massot i Muntaner, entre altres.

Per a *Lluc* els límits geogràfics de la llengua catalana quedaven englobats en el terme «Països Catalans». Les paraules que les esferes mediàtiques utilitzen adquireixen els significats pragmàtics propis de la ideologia que representen (Lakoff 2008). És en aquesta realitat intangible que s'adreça la publicació. El febrer de 1976 (núm. 656), recollia les opinions de firmes destacades dels Països Catalans per reflexionar sobre els estatuts d'autonomia. L'editorial de novembre de 1976 (núm. 664), amb el títol «Democràcia per al nostre poble», definia l'extensió de la comunitat lingüística catalana:

Mentrestant s'ha reconegut oficialment l'Institut d'Estudis Catalans, que abraça la promoció de la cultura a les terres que parlem el català. Ens alegrem d'un reconeixement que creim fonamental per a la normalització de la nostra cultura a nivell de tots els Països Catalans. Per això, si el català és declarat cooficial pel Govern al Principat, volem ja des d'ara reclamar el mateix dret per als qui, a les Illes i al País Valencià, usam la mateixa llengua com a pròpia i natural. I no podem comportar com, sembla que per inspiració «oficial», es tendeix una altra volta a desintegrar i a returar la normalització del nostre idioma comú amb propagandes de referèndum —com és el cas d'aquests dies als nostres diaris— escrites dialectalment. (Editorial, núm. 664, 2)

El número de novembre de 1976 (monogràfic dedicat a «El socialisme a Mallorca») incloïa l'entrevista titulada «Conversa amb: En Xirinacs», amb un dels assumptes candents d'aleshores, l'amnistia per als presos polítics (la llei de l'amnistia fou promulgada el 15 d'octubre de 1977). L'entrevistadora, Assumpció Cortès, a més, inquiria Xirinacs sobre un dels temes centrals de la revista, la socialització ideològica i els canvis en les actituds grupals:

-Així, ¿creus que abans d'un canvi d'estructures hi ha d'haver un procés de conscienciació de la majoria de les persones?

-Jo crec que per canviar la majoria de les persones es necessita abans un canvi d'estructures però una minoria suficientment gran de persones pot arribar a canviar les estructures. (núm. 664, 25)

És a la dècada dels setanta que la publicació construïa un relat, amb un vocabulari específic, al voltant dels elements constitutius de comunitat lingüística. Les xarxes de relacions que formen el grup es consoliden a mesura que hi augmenta la freqüència de les interaccions socials (Gumperz 1962), normalment condicionades per una versió de la societat que s'hi genera (Lamuela 1987: 62). La socialització d'aquest discurs es fonamenta en els valors intangibles inherents a les ideologies. I és a través del llenguatge que es difonen aquestes

creences (Van Dijk 2003: 49). A propòsit de la celebració dels vint-i-cinc anys de la creació de l'OCB, l'editorial de juliol-agost de 1979 (núm. 686) definia el concepte «cultura», terme central en el discurs de *Lluc*, com les interaccions socials compartides als Països Catalans.

És evident que tota cultura té uns protagonistes: els ciutadans que dia a dia la conformen amb totes les seves manifestacions vitals. Conscients d'aquest fet, aquestes Bases de Política Cultural no pretenen altra cosa que no sigui canalitzar i facilitar la plena expressivitat popular [...]. Ara cal retornar al poble el protagonisme cultural que pel fet d'ésser poble li pertany. És més, la cultura del poble per la cultura del poble ha de ser el nostre primer objectiu [...]. En aquestes bases, dos trets sobresurten: el concepte eminentment popular del sentit de cultura i la unitat lingüística i cultural dels Països Catalans. (Editorial, núm. 686, 2)

La revista s'ocuparia d'atribuir a aquest mot un camp semàntic glocal, tant a través dels seus editorials com amb els articles de les firmes reputades: Massot i Muntaner, a «Sobre la cultura autòctona a Mallorca» (juliol-agost 1973, núm. 628), escrivia entorn de l'aportació mallorquina a la cultura universal amb figures com Tomàs Aguiló o Miquel dels Sants Oliver;¹⁰ Francesc de B. Moll, a «El cançoner del Pare Ginard» (novembre de 1976, núm. 664), vindicava la universalitat del folklorista que «si la comparem amb la que il·lustres investigadors han fet dins altres països veim que no desmereix gens, sinó que més aviat surt guanyadora» (Moll, núm. 664, 15). Al maig-juny de 1980 (núm. 691), la revista dedicava un monogràfic a «La nostra cultura popular», amb col·laboracions com la d'Isidor Marí («Per un concepte viu i combatiu de la cultura popular») i Joan Veny («Dialectologia i cultura popular»). L'editorial insistia en el concepte en qüestió com a recurs o capital essencial en la recuperació de la «identitat nacional»:

Basant-nos en aquest concepte de cultura, que inclou dins un mateix patrimoni tant el *Libre d'amic e amat* de Ramon Llull com la tècnica de fer un marge de pedra seca, presentam aquest número extraordinari de *Lluc* com una contribució al coneixement i recuperació del nostre patrimoni cultural íntegre que és l'únic camí viable cap a la recuperació de la nostra identitat nacional. (Editorial, núm. 691, 2)

Els mots que evocuen actituds ideològiques condicionen els comportaments socioculturals de les ments: «cal concebre la interacció social com una relació indissolublement sociomental, i, per tant, cognitivo-interpretativa» (Bastardas 1996: 59). És en aquest sentit que tant el vocable «cultura» com el terme «Països Catalans» tindrien un lloc destacat en el vocabulari de la revista. L'editorial de gener de 1976 (núm. 655) en definia el significat cultural i pragmàtic per a la publicació:

---

¹⁰ L'article de Josep Massot i Muntaner és una rèplica a la ressenya que aleshores havia publicat el periodista mallorquí Antoni Serra a la revista dels jesuïtes de Madrid amb el títol «La cultura autòctona en Mallorca».

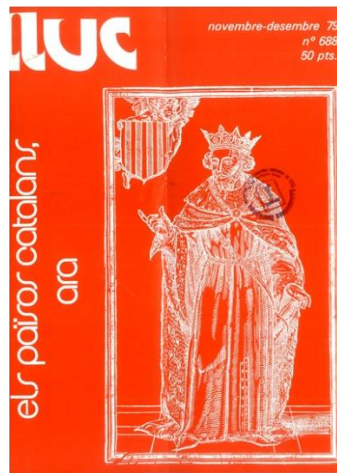
Creiem que és el nostre deure alçar la veu, des d'una tribuna que s'ha manifestat sempre atenta als interessos reals de la col·lectivitat de les Illes [...]. Primerament, el del reconeixement de la personalitat nacional de les Illes dins el context històric, cultural, geogràfic i econòmic dels Països Catalans, i de tots els altres pobles que formen l'Estat espanyol. (Editorial, núm. 655, 2)

Als anys setanta, el terme «Països Catalans», tal com hem esmentat anteriorment, seria sinònim de comunitat lingüística catalana en l'univers discursiu de *Lluc*: «Jornades de debat sobre els Països Catalans» (novembre 1976, núm. 664); «Els Premis Octubre: una afirmació valenciana dels Països Catalans» (novembre 1976, núm. 664). El monogràfic de novembre-desembre de 1979 (núm. 688)—dedicat al «750 aniversari de la Conquesta de Mallorca per Jaume I, el pare de la gran Pàtria catalana, forjador del que avui anomenam Països Catalans» (Editorial, núm. 688, 2)—es titulava: «Els Països Catalans, ara». Contenia articles de l'historiador Josep Benet («Els Països Catalans, vistos des del Principat»), Josep Amengual («Església i Països Catalans 1979») o Andreu Murillo («Menorca dins els Països Catalans. Aproximació etnopsiquiàtrica»). La revista feia una anàlisi del que significava el concepte, de la seva solidesa històrica i de la necessitat del seu restabliment a partir de la recuperació del capital o recurs cultural:

La relació Menorca-Barcelona no és cosa d'ara, s'ha mantingut des d'època medieval [...]. Qualsevol de les nostres Illes té el seu reflex al Principat, en algun indret del Principat si més no. Per a la reconstrucció dels Països Catalans, a ca nostra, hi manquen importants condicions: una d'elles l'anivellament del ritme històric i una altra el recobriment, tan autòcton i diferenciat com es vulgui, de les nostres senyes d'identitat el qual té com a primera condició el recobriment cultural que, al cap i a la fi, ha de dur en si la curació de les nostres etnopsicopaties. (Murillo, núm. 688, 9)

El terme s'identificava amb la socialització dins la comunitat lingüística de la visió del món català més que no en una realitat política única que, bo i aspirant-hi, s'albirava més llunyana:

Però el que volem afirmar és la realitat dels Països Catalans com a comunitat històrica, cultural i nacional. En el pla polític tal volta per ara no podem anar més enllà però no per això renunciem a l'asseveració de Lluís Martí: Catalunya, València i Mallorca —afegim-hi, com és natural: i les altres illes— arribaran a governar-se elles soles. Mentre arriba aquest moment el que fa falta és treballar tots units perquè es vagi perfilant i consolidant aquesta consciència de comunitat nacional. I això cal fer-ho a partir de la realitat concreta de cada un dels nostres països, procurant que cadascun d'ells pugui assolir, el més aviat possible, el grau màxim d'autonomia. (Editorial, núm. 688, 2)

IMATGE 3. Portada, novembre-desembre de 1979 (núm. 688)

L'editorial de juliol-agost de 1991 (núm. 763) incidia en aquest mot com a creença inqüestionable:

Els darrers esdeveniments a Europa, encontres i iniciatives que s'han produït recentment a la península o a les nostres Illes, han tornat remoure el nom i el projecte, per bé que nosaltres creguem que és una realitat inqüestionable, dels Països Catalans. (Editorial, núm. 763, 2)

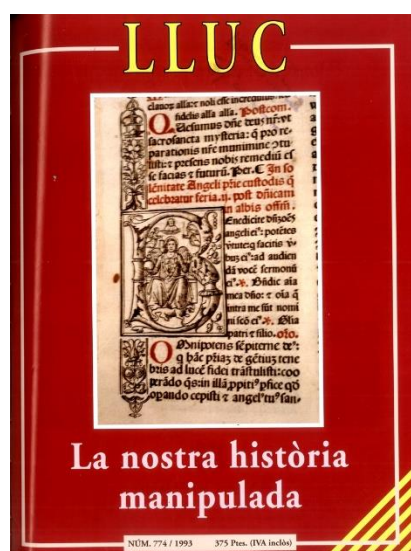
D'aquesta manera, en tant que terme de relat inqüestionable, els Països Catalans serien una creença motiva en el discurs que difondria la revista. El desembre de 1976 (núm. 665) la publicació s'havia centrat en la distorsió que les ideologies adverses a l'esmentada creença haurien fet dels esdeveniments històrics catalans. Amb el títol «La instrumentalització de la història» s'hi afirmava:

Som conscients que a les Illes —així com a la resta dels Països Catalans— hi ha hagut intents seriosos d'amagar-nos la pròpia història, de presentar-nos com un poble orfe de passat, per tal d'incloure'ns més còmodament, però a la força, per la llei del decret i de l'opressió, dins un procés històric. (Editorial, núm. 665, 2)

El juny de 1993 (núm. 774) *Lluc* insistia a denunciar l'esmentada manipulació discursiva al monogràfic «La nostra història manipulada».

IMATGE 4. Portada, desembre 1976 (núm. 665)

IMATGE 5. Portada, juny 1993 (núm. 774)

2.2. La vehiculació de la llengua catalana

Pel que fa a la representació de l'ús lingüístic, el relat discursiu d'aquest mitjà s'estructuraria al voltant d'opinions positives per a la funció discriminant del català. L'abril de 1975 (núm. 647) l'editorial encoratjava a fer «una crida i un esforç col·lectiu per la llengua» (Editorial, núm. 647, 2).

Especialment, la revista prestaria atenció a la recuperació de funcions per al català en els àmbits de l'Església, l'ensenyament i els mitjans de comunicació. El desembre de 1975 (núm. 645), s'hi parlava de la responsabilitat dels cristians en la promoció de la llengua i la cultura catalanes, alhora que s'hi denunciava el desequilibri entre el català i el castellà:

Ensenyament del catecisme en mallorquí: 2,5%. Misses en mallorquí a Ciutat: 19%. Misses en mallorquí a pobles: 38 %. Tenint en compte la concentració de població a Ciutat, el percentatge global és lògicament molt més baix encara. (Garau, núm. 645, 2)

A l'article «Església i poble a la Mallorca del segle XX», Josep Massot i Muntaner recalca la manca de publicacions en català en aquest àmbit.

Entre 1979 i 1983 els escrits dedicats a l'ensenyament en català —regulació, didàctica, normativa lingüística i adaptacions dels materials escolars— són considerables. La celebració de les primeres eleccions municipals, el 1979, obria un nou ventall sociopolític en matèria educativa, i implicaria una renovació i dinamització pedagògiques. Es posaven les bases per a la constitució d'una nova escola pública i catalana (Burgués 2005: 106).

Les pàgines de *Lluc* esdevindrien una plataforma de reflexió dels moviments associatius al voltant de l'educació. El setembre de 1974 (núm. 640) la revista ja dedicava un monogràfic a «La nostra llengua a l'escola». El 1979, sota l'aixopluc de l'OCB, es creava la Comissió per a l'Ensenyament i Normalització

del Català (CENC). *Lluc* destinava l'exemplar de juliol-agost de 1979 (núm. 686) a «El català a l'escola».

IMATGE 6. Portada, juliol-agost 1979 (núm. 686)

A propòsit del reial decret que havia de regular l'ensenyament en català, la revista convidava els intel·lectuals i els mestres a reflexionar-hi críticament:

El present número arriba a les vostres mans, amb un cert retard, però ja tenim —a la fi!— el Reial Decret sobre l'ensenyament de la nostra llengua a les escoles. És una eina que no cal dejectar ni criticar destructivament: *Una passa transcendental per a la nostra llengua i cultura*, es titula el nostre editorial. És una eina a les nostres mans, en coneixem les deficiències, les dificultats reals, els entrebancs que sorgiran d'ací i d'allà, el seu retard que tant influirà en aquest curs. *Lluc*, amb aquest número tracta d'orientar i encoratjar, a la fi, l'ensenyament normal i creixent del català de les Illes a les nostres escoles. (Sumari, núm. 686)

S'hi inclogueren articles sociolingüístics («Cap a la normalització de la llengua catalana: Divagacions sociolingüístiques», de l'escriptor Josep M. Llompart), reflexions sobre les noves aportacions didàctiques («*Els vents del món*, un material didàctic que compleix una funció», de Pere Riutort) o les accions dels moviments associatius per a l'acció unitària de tots els ensenyants de i en català (CENC, núm. 686). El juliol-agost de 1981 (núm. 698), a «Oferint cultura i llengua als escolars», s'hi relataven les propostes didàctiques del programa *La Caixa a les escoles*.

Amb la presentació de l'avantprojecte de l'Estatut d'autonomia i la seva aprovació el 1983, la revista prioritzaria els articles d'anàlisi política, mentre que els de temàtica pedagògica hi perdrien protagonisme (Burgués 2005: 115).

L'àmbit dels mitjans de comunicació —intermediaris cognitius entre el poder social i el públic (Bourdieu 2000)— seria per a *Lluc* l'espai bàsic per a la difusió d'actituds de lleialtat lingüística entre els catalanoparlants. El setembre de 1976 (núm. 662), la revista denunciava les estratègies de substitució lingüística dels capitals legals, mediàtics i simbòlics estatals:

IMATGE 7. «Autoritarisme i educació». Setembre 1976 (núm. 662, 25)

El novembre-desembre de 1987 (núm. 736), l'editorial de *Lluc*, «Una etapa de la cultura catalana a ca nostra», aprofitava l'estrenada connexió amb TV3 per demanar a l'ens televisiu la inclusió de continguts illencs a la seva programació en benefici del terme «comunitat lingüística»:

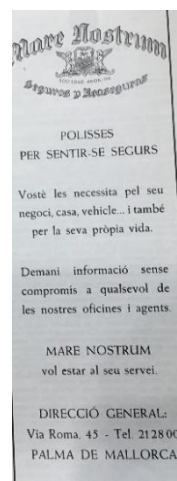
Hem d'aplaudir la connexió —pacífica i ben fructuosa a Mallorca— de TV3, la recepció aquí dels programes de TVE2 en català. També sabem que diaris i revistes en català —sobretot del Principat— es reparteixen a les Illes. Però ¿són conscients els promotors culturals —en qualsevol tipus de mitjà de comunicació social— que el que es produeix al Principat ha de servir per a les nostres Illes i hi ha de ser atractiu talment que ho puguem considerar també nostre? ¿No hi ha sovint una certa inhibició en les instàncies culturals —en el sentit més ample de la paraula— del Principat respecte a la nostra problemàtica? Basta només captar les emissions de TV3: els responsables d'aquests haurien de tenir present que TV3 fos realment també la «nostra» TV perquè parla en la nostra llengua i ha de promoure la nostra cultura. El mateix cal dir de canal 2 de TVE en català. Els del Principat haurien de tenir més clara la responsabilitat que tenen —perquè així els l'han atribuïda les circumstàncies històriques, socials de la nostra cultura— respecte als altres països de llengua i cultura catalana. No val l'excusa de sempre: la por a semblar imperialistes. (Editorial, núm. 736, 2)

3. L'ESTANDARDICITAT A LA REVISTA *LLUC*

Les tries lèxiques i morfològiques de la revista *Lluc* s'adequarien al principi d'estandardicitat: «a les formes que tenen més eficàcia comunicativa pertot dins de la societat que les utilitza» (Lamuela 1987: 99). D'aquesta manera, la publicació vehiculava la varietat estàndard en tant que representació social i simbòlica del fet supradialectal, amb concessions al paraestàndard illenc, sempre i quan la variació diatòpica s'ajustàs a la tradició literària escrita i fos rendible funcionalment. Així, al llarg dels números estudiats, sols un cop hi trobam l'ús escrit de l'article salat, en un àmbit ben delimitat. Es tracta d'un anunci d'oli local, on a diferència de la resta, s'hi manté l'esmentada variant:

IMATGE 8. (Desembre 1976, núm. 665, 19)

IMATGE 9. (Setembre 1974, núm. 640, 5)

L'obra gramatical de Francesc de B. Moll serviria a les generacions illenques —i a la revista, que en seguiria el dictat— per adquirir la varietat aglutinadora del català i alhora estandarditzar-ne els termes geosinònims més pròxims al català de les illes. Alguns articles els títols dels quals denoten l'empremta del filòleg menorquí són: «La tasca de Francesc de B. Moll que hem de continuar», escrit per Aina Moll (juliol-agost de 1991, núm. 763), o «La gramàtica catalana de F. de B. Moll» de Gabriel Seguí, membre de la congregació editora de la revista (juliol-agost de 1991, núm. 763). Francesc de B. Moll seria col·laborador de la revista de manera esporàdica i, com feu en altres publicacions en la seva faceta de divulgador, es dedicaria a socialitzar-hi la norma i l'ús lingüístics de la llengua catalana (Calafat i Casals 2020: 43-44). En són referència títols com: «Quin nom donarem als “cabildos insulars”?» (octubre 1974, núm. 641) o «Quina llengua ensenyam?» (setembre 1974, núm. 640), inclòs al monogràfic «La nostra llengua a l'escola». El filòleg menorquí —en resposta a les argumentacions exposades per un professor de català en referència a quina varietat s'havia d'ensenyar al de dins i als de fora de la comunitat lingüística— establí, a l'esmentat article, els criteris lingüístics —ortologia, fonètica i morfologia verbal— que haurien de regir els mètodes d'aprenentatge. A parer de Moll, aquestes directrius serien diferents per als de dins de la comunitat lingüística («Cadascú que pronuncii segons la seva pròpia modalitat dialectal, i no hi ha problema. El que cal ensenyar als catalanòfons no és la pronúncia, sinó l'ortografia»; Moll, núm. 640, 5) que per als de fora. El lingüista recomanava l'ensenyament de la fonètica occidental als al·loglots, espanyols o no, atesa la facilitat que aquesta representava per als hispanoparlants, en eliminar-ne les suposades dificultats de la *e* neutra. Quant a la morfologia verbal, per als no-catalanoparlants els recomanava la flexió del català continental oriental. Per als catalanòfons, la forma amb estandardicitat a tota la comunitat lingüística, al costat de les pròpies de llur varietat geogràfica:

Un cas diferent és el dels forasters (castellans) i estrangers que volen aprendre de parlar català. Sincerament per a aquestes persones jo no veig més que dues solucions viables: [...];

Segona (molt millor), ensenyar-los una pronúncia bàsicament del català occidental, perquè és molt més fàcil d'aprendre que la del català oriental o del baleàric. [...] Elimina la necessitat d'aprendre de pronunciar la *e* neutra, i això resol una de les principals dificultats per als immigrants de llengua castellana. [...] En ensenyar a forasters i estrangers, convé, en principi, donar preferència a la flexió continental. [...] Als catalanòfons valencians i baleàrics, cal ensenyar-los les formes del català continental i les del dialecte respectiu. (Moll 1974: 5-6)

Els criteris lingüístics de Moll, quant a les formes del paraestàndard illenc, en l'àmbit específic de la litúrgia restaren sintetitzats rigorosament a l'article «El mestratge de Francesc de Borja Moll en les versions litúrgiques per a les Balears» (juliol-agost de 1991, núm. 763), que escriví el teòleg Pere-Joan Llabrés,¹¹ autor de les adaptacions, a partir del 1966, dels textos catalans per a l'ús de les diòcesis de les Balears. S'hi exposaven els principis de consciència lingüística en la forma, que Moll havia elaborat a les seves gramàtiques i als escrits de divulgació periodística, assumits en la redacció de les esmentades versions:

De fet les adaptacions dels textos litúrgics en català per a ús de les Illes s'han fet segons els criteris que Moll havia mantingut i ensenyat a la seva gramàtica [...]. Els criteris de Moll sobre dialectalismes, barbarismes i pseudo-barbarismes foren aplicats per ell, com és natural, en les edicions litúrgiques, com veurem tot seguit. Mantenint la unitat de la llengua, la dignitat literària del text, el nivell formal (excloent d'antuvi l'article col·loquial, balear o "salat", d'acord amb tota la tradició del llenguatge religiós a les Illes), els barbarismes inadmissibles i cercant un llenguatge planer, sobretot intel·ligible, vertaderament adaptat i apte per a una comprensió clara i fàcil, don Francesc ha proporcionat al nostre poble un instrument eficaçíssim de transmissió del missatge cristià, de cultura i promoció de la nostra llengua. (Llabrés 1991: 21)

El març de 1968, el gramàtic menorquí havia publicat ja a la revista *Lluc* l'article «L'ús de la llengua vernacla en la litúrgia»,¹² en què exposava, tot rebatent veus dialectalitzants, els seus criteris gramaticals d'adequació estilística i geolectal, a més de fer-se ressò de les poques misses en l'idioma del país:

També en això va mal informat. La forma *us* s'usa a moltes contrades mallorquines, quan el pronom va darrere vocal [...]. Hem conservat *nosaltres* i *vosaltres*, que són les formes usades en tota la documentació mallorquina de tots els segles i les que sempre hem pronunciat en el Parenostre... (Moll 1974: 138-139)

A l'escrit del pare Llabrés, s'hi relaten les actituds lingüístiques presents al Segon Congrés Litúrgic de Montserrat, celebrat el juliol de 1965, en què els filòlegs Francesc de B. Moll, Manuel Sanchis Guarner i Antoni M. Badia i Margarit establiren els criteris per a «un *standard* eclesiàstic molt digne i anivellador de diferències, cada vegada més adaptat a totes les terres on es parla

¹¹ En el període de 1974 a 1986, en què la revista destaca per la proliferació de números monogràfics, Pere-Joan Llabrés en seria el cap de redacció.

¹² Francesc de B. Moll inclouria aquest article i dos més («El vernacle de les Balears», publicat a *El Correo Catalán* el 23 de març de 1965, i «Les misses en llengua vernacla», al diari *Última Hora* el desembre de 1967) en l'apartat titulat «Llengua i litúrgia» inclòs al seu llibre *L'home per la paraula*.

català» (Llabrés 1991: 21). S'hi exposaven les raons sociolingüístiques per les quals es tendí cap a un text versionat, avalat per la tradició clàssica de les formes, i no unificat:

Per acabar Moll desfà l'objecció: si tenim una llengua literària catalana unificada i les Illes formen part de la comunitat cultural catalana, ¿per què no aplicar aquest criteri d'unificació als textos litúrgics. Don Francesc va fer veure les dificultats i resistències de dur a la pràctica tal criteri, sobretot perquè uns textos litúrgics únics fossin acceptats a les Illes, on els qui reconeixen la unitat de la llengua catalana accepten sí la unificació ortogràfica però no íntegrament la morfològica ni la del vocabulari i no volen renunciar a les característiques pròpies «que són trets ben catalans, sovint més catalans que els trets respectius del llenguatge continental». (Llabrés 1991: 20)

Les adaptacions seguirien dos criteris: el de la historicitat i el de la genuïnitat; i àdhuc s'apel·lava en la tria al principi de la claredat estilística. La preferència, que argumentaria Moll, per l'ús de les terminacions verbals *-am*, *-au* del present d'indicatiu enlloc de les principatines *-em*, *-eu* en serien un exemple:

En aquest punt, Moll explicà que tals formes foren «exponents de la més pura catalanitat, les úniques usades pels clàssics catalans des de Ramon Llull fins a Bernat Metge». Les formes *-am*, *-au* del plural d'indicatiu tenen la claredat envejable de distingir l'indicatiu del subjuntiu. Els baleàrics mantenim vigorosament (aquesta claredat) i ens repugna la confusió dels dos temps verbals. (Llabrés 1991: 21)

Els mateixos principis de tria lingüística regirien en el lèxic. Es preferiria per genuïnitat *anar-se'n a marxar*, forma rebutjada per Moll per castellanisme. Es faria ús de la variació geosinònica per raons sociopragmàtiques —variació semàntica geolectal— o per qüestió del paraestàndard:

Menysprear: s'ha mantingut motes vegades; en alguns casos fou canviat per *dejectar*. Hem mantingut el substantiu *menyspreu*; *mestressa*: el canviarem per *madona* quan tenia aquest significat a les Balears. *Missatge*: pot confondre's a Mallorca amb un treballador del camp, sempre el substituïm per *anunci*, *bona nova* o simplement *paraula*, segons el context; hem conservat *missatger* per a l'adaptació del text litúrgic. *Noi*: *al·lot*, també paraula comuna a les Balears. *Núvol*: hem mantingut aquest mot perquè no n'hi ha cap de comú en el llenguatge viu de les Balears. (Llabrés 1991: 25)

La ideologia aplicada a la variació respecte a l'estàndard, present a *Lluc*, s'adheriria al discurs sobre la mateixa idea de nació, llengua i cultura que la revista difondria a través dels seus editorials. És així que la selecció de la forma lingüística respectaria la diversitat sociopolítica de la comunitat lingüística catalana:

Una i altra vegada cal insistir, com dèiem, en la nostra realitat autèntica: SOM UNA NACIÓ! Però no aïlladament —i mai tan ben emprat aquest mot—, sí, som una nació en tres països, on cadascun s'ha de sentir respectat, promogut, acceptat; no podem permetre retalls ni oblitats ni renúncia a la responsabilitat de cadascun: primer del qui porta el nom de Principat —i, sense que paregui un joc de paraules—, just per motius de feudalisme medieval, ja que a ell li pertoca, perquè és el principal del tres països, i el que té més consciència de

catalanitat evidentment, fer de motor cap a l'assoliment de la unitat que desitjam; però també amb la responsabilitat compartida del nostre país i del País Valencià, com és natural. (Editorial, núm. 762, 2)

4. CONCLUSIONS

En el període d'estudi comprès entre 1968 i 1999, *Lluc* hauria contribuït des de Mallorca al discurs ideològic català i a la creença de la seva màxima funcionalitat a través de la significació simbòlica d'un vocabulari propi en què els termes «cultura» i «Països Catalans», en sinonímia amb «comunitat lingüística», en conformarien el relat.

La revista, per a la intel·lectualitat illenca, seria un dels mitjans d'expressió cultural i de reivindicació de la visió del món català. *Lluc*, tot i que amb una difusió escassa, pretenia conformar les opinions dels seus lectors i convertir-se en intermediari cognitiu entre el poder social i el públic. Els textos editorials, veritables elements discursius socialitzadors d'ideologia grupal, fomentarien la lleialtat lingüística amb la simbolització dels elements de cohesió grupal: una varietat lingüística referencial, un nom per a una comunitat lingüística i una narrativa històrica.

La publicació, que apostava pel valor discriminant de la llengua catalana, denunciaria, ara i adés, la manipulació discursiva dels poders estatals, amb el foment de la deslleialtat cap al català i amb la manipulació del relat històric. Els àmbits d'ús als quals prestaria un interès especial serien els de l'ensenyament, el primer en el qual el català tindria presència; els mitjans de comunicació, per la seva influència en la construcció del discurs social; i l'àmbit de l'Església, ateses les característiques de la revista.

Les etapes temàtiques de *Lluc* es focalitzarien en dos eixos: als anys setanta, el terme «Països Catalans» i l'àmbit del català a l'escola ocuparien bona part de l'espai de la revista; als anys vuitanta i noranta la publicació mostraria un esperit crític en la implementació dels recursos legals per a la normalització del català.

L'obra gramatical de Francesc de B. Moll il·lustraria les opinions i actituds lingüístiques al voltant de l'estandardicitat de les formes geosinonímiques illenques, amb el criteri de llur historicitat i genuïtat. Aquesta tria gramatical s'adequaria a la opinions entorn de les diferències sociològiques entre territoris de la comunitat lingüística.

BIBLIOGRAFIA

- ARACIL, LL. V. (1965), *Conflit linguistique et normalisation linguistique dans l'Europe nouvelle*, Perpinyà, IRSCE.
- ARACIL, LL. V. (1982), *Papers de sociolingüística*, Barcelona, Edicions de La Magrana.
- BASTARDAS, A. (1996), *Ecologia de les llengües. Medi, contactes i dinàmica sociolingüística*, Barcelona, Proa.

- BIBILONI, G. (1988), «Universitat, llengua i societat a les Illes Balears», *Caplletra*, 3, 69-78.
- BOIX, E. i VILA, F. X. (1998), *Sociolingüística de la llengua catalana*, Barcelona, Ariel.
- BORDIEU, P. i WACQUANT, L. J. D. (1992), *Réponses. Pour une anthropologie réflexive*, París, Editions du Seuil. (trad. de Levesque Dion, H. *Respuestas. Por una antropología reflexiva*, México, Grijalbo, 1995).
- BOURDIEU, P. (2000), *Esquisse d'une théorie de la pratique, precede de trois études d'ethnologie, kabyle*, París, Editions du Seuil.
- BURGUÉS, J. (2005), «Transició democràtica a les Illes Balears. Una perspectiva educativa des de la revista Lluç: 1979-1983», *Educació i Cultura*, 18, 101-116.
- CALAFAT, R. i CASALS, D. (2020), «Col·laboracions de Francesc de B. Moll a *El Correo Catalán*», dins *La premsa, la ràdio i la televisió com a agents de difusors de coneixements lingüístics*, Casals, D. i Massanell, M. (eds.), Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 29-52.
- FISHMAN, J. (1973), *The Sociology of Language*, Rowley, Newbury House Publisher. (trad. de R. Sarmiento i J. C. Moreno, *Sociología del lenguaje*, Madrid, Cátedra, 1979).
- GELABERT, LL. i MOTILLA, X. (2014), «Imatge, formació religiosa i educació a la revista il·lustrada Lluç (1921-1973)», *Educació i Història: Revista d'Història de l'Educació*, 24, 103-134.
- GIFREU, J. (2018), *El quart poder i la independència. La batalla mediàtica per l'1 d'octubre*, Barcelona, Angle Editorial.
- HAUGEN, E. (1983), «The Implementation of Corpus Planning», dins *Progress in Language Planning*, Cobarrubias, J. i Fischman, J. A. (eds.), The Hague, Mouton, 269-289.
- LAKOFF, G. (2006), *Don't think of an elephant*, Vermont, Chelsea Green. (trad. de H. Lamuela, *No pensis en un elefant*, Barcelona, Viena edicions, 2008).
- LAMUELA, X. (1987), *Català, occità, friülà: Llengües subordinades i planificació lingüística*, Barcelona, Quaderns Crema.
- MARBÀ T. (1987), «Àmbits i límits», dins *La diversitat (im)pertinent*, Barcelona, El Llamp.
- MARÍ, I. (1987), «El II Congrés i les nostres illes», *El Mirall*, 5, 5-6.
- MARÍ, I. (2011), «De la normalització a la sostenibilitat: els límits de la planificació de l'estatus», *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 21, 83-94.
- MARÍ, I. (2016), «Conflicte lingüístic i normalització: conceptes vigents per a les polítiques públiques?», *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 26, 219-229.
- MELIÀ, J. (1992), «La política lingüística a les Balears», dins *La llengua als Països Catalans*, Marí, I. (coord.), Barcelona, Fundació Jaume Bofill, 49-85.
- MIRALLES, J. (2005), *Francesc de B. Moll i la llengua literària*, Barcelona, Universitat de les Illes Balears, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MOLLÀ, T. i VIANA, A. (1989), *Curs de sociolingüística*, 2, Alzira, Edicions Bromera.
- NICOLÁS, M. (1998), *La història de la llengua catalana: la construcció d'un discurs*, València-Barcelona, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana-Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- NINYOLES, R. (1971), *Idioma i prejudici*, Palma, Ed. Moll (Raixa).
- ROSSELLÓ, P., MANENT, A. i MARÍN, E. J. (2007), «Tres revistes», *Estudis Romànics*, 29, 247-268.
- SASTRE, J. (2004), *Conversa amb Gabriel Cañellas. L'amo en Biel*, Palma, Lleonard Muntaner, Editor.
- SEGUÍ, G. (2002), «La revista Lluç 1921-gener-2001. Vuitanta anys d'història», *Lluç*, 826, 3-6.

- SERRA, S. (2003), «Premsa cultural a Mallorca des de la transició democràtica», *Revista d'Història Cultural*, 6, 33-43.
- TOURNIER, M. (2002), *Des mots en politique: Propos d'étymologie sociale*, Lyon, Ens Éditions.
- VAN DIJK, T. A. (2003), *Ideología y discurso*, Barcelona, Ariel.
- WEINREICH, U. (1953), *Languages in Contact. Findings and Problems*, The Hague-Paris, Mouton. (trad. al cat. de Martínez, F. *Llengües en contacte*, Alzira, Bromera, 1996).